

СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ВПЛИВОМ В УКРАЇНІ

ESTABLISHING CRIMINAL LIABILITY FOR TRADING IN INFLUENCE IN UKRAINE

Дюрдь В.І., аспірант
кафедри кримінального права
Національна академія внутрішніх справ

Стаття присвячена питанню становлення кримінальної відповідальності за зловживання впливом в Україні, еволюції та трансформації відповідної статті у Кримінальному кодексі України, а також проблемам імплементації норми про зловживання впливом в українське правове поле.

Зазначено, що Україна взяла на себе зобов'язання криміналізувати таку протиправну поведінку, як зловживання впливом, шляхом укладання та ратифікації двох фундаментальних міжнародних антикорупційних актів – Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, які набули чинності для нашої держави 18 липня 2009 р., та приєднання 10 вересня 2003 р. до Стамбульського плану боротьби з корупцією.

Автор детально аналізує етапи впровадження кримінальної відповідальності за зловживання (торгівлю) впливом, приділяє увагу роботі законотворців під час проходження законопроекту, яким передбачалося введення статті про зловживання впливом до Кримінального кодексу України, у Верховній Раді України (вказаний п'ятирічний процес розпочався з розробки проекту закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» та подання його 11 вересня 2006 р. до парламенту і тривав до набуття чинності 1 липня 2011 р. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI і включення до тексту Кримінального кодексу України статті 3692 «Зловживання впливом»); звертає увагу на непослідовність українських парламентарів під час імплементації положень міжнародно-правових актів щодо криміналізації зловживання впливом під час внесення змін до Кримінального кодексу України. Зокрема, звертається увага на вкрай невдалий переклад терміна "trading in influence" як «зловживання впливом», а не «торгівля впливом».

Також розглянуто зміни і доповнення, які вносилися до вказаної статті із 2011 по 2016 роки. Піддано аналізу законопроекти, якими планується внести зміни до цієї статті, і вказано на те, що дані законопроекти спрямовані суто на узгодження її із чинним законодавством, відсутні пропозиції, які дозволять нормі працювати ефективніше.

Ключові слова: зловживання впливом, торгівля впливом, корупція, імплементація, кримінальна відповідальність, корупційне правопорушення, запобігання корупції.

The article is devoted to the issue of criminalizing of the abuse of influence in Ukraine, the evolution and transformation of the corresponding article in the Criminal Code of Ukraine, as well as the problems of implementing the norm on abuse of influence in the Ukrainian legal field.

It is noted that Ukraine has committed itself to criminalize such illegal behaviour as abuse of influence by signing and ratifying two fundamental international anti-corruption acts – the Criminal Convention against Corruption and the United Nations Convention against Corruption, which entered into force for our state on 18.17.2009 and joining 10.09.2003 to the Istanbul anti-corruption plan.

The author analyzes in detail the stages of introducing criminal liability for abuse (trade) of influence, pays attention to the work of lawmakers in passing the bill, which provided for the introduction of an article on abuse of influence in the Criminal Code of Ukraine, in the Verkhovna Rada of Ukraine (this five-year process began with the development of the draft Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts Regarding Liability for Corruption Offenses" and its submission to parliament on 11.09.2006, and continued until the entry into force on 01.07.2011 of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Liability for Corruption Offenses" as of 07.04.2011 № 3207-VI and the inclusion of Article 3692 "Abuse of Influence" in the text of the Criminal Code of Ukraine); draws attention to the inconsistency of Ukrainian parliamentarians during the implementation of the provisions of international legal acts to criminalize the abuse of influence when amending the Criminal Code of Ukraine. In particular, attention is drawn to the extremely unsuccessful translation of the term "trading in influence" as "abuse of influence" rather than "trade in influence".

Also reviewed are the changes and additions that were made to this article from 2011 to 2016. The bills with which it is planned to amend this article are analyzed and it is pointed out that these bills are aimed solely at bringing it into line with current legislation, there are no proposals that will allow the norm to work more efficiently.

Key words: abuse of influence, trading in influence, corruption, implementation, criminal liability, criminal offense, prevention of corruption.

Постановка проблеми. Криміналізація такого явища, як зловживання впливом, стала значною віхою на шляху України щодо побудови ефективної системи протидії корупції в державному секторі. Переїняття передового досвіду європейських країн та використання такого потужного правового інструменту дозволяло сподіватися на швидкі та відчутні результати. Однак уже на найперших етапах імплементації норми про зловживання впливом виникло чимало як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників, які цьому перешкодили. Виявлення й аналіз того, чому так сталося, дозволить надалі трансформувати норму про зловживання впливом і домогтися її перетворення на потужне антикорупційне знаряддя. Отже, вивчення питання становлення кримінальної відповідальності за зловживання впливом набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень. Питання кримінальної відповідальності за зловживання впливом були предметом досліджень Л.П. Брич, О.М. Бакай, О.О. Дудорова, В.М. Киричка, О.О. Книженко, О.Т. Омелянович,

А.В. Савченка й ін. У 2013 р. Н.О. Кочеровою захищено дисертацію «Зловживання впливом: соціальна обумовленість криміналізації та характеристика складу злочину», у якій, зокрема, досліджувався генезис кримінальної відповідальності за зловживання впливом.

Водночас важливі аспекти становлення кримінальної відповідальності за зловживання впливом залишилися поза увагою дослідників. Також відсутній аналіз трансформації кримінальної норми про зловживання впливом протягом останніх років.

Метою статті є поглиблений аналіз процесу становлення кримінальної відповідальності за зловживання впливом в Україні, що дозволяє по-новому подивитися на процес імплементації норми про зловживання впливом в українське правове поле та її подальшу трансформацію, отже, зрозуміти шляхи її подальшого вдосконалення.

Україна взяла на себе зобов'язання криміналізувати таку протиправну поведінку, як зловживання впливом, шляхом укладання та ратифікації двох фундаментальних міжнародних антикорупційних актів – Кримінальної

конвенції про боротьбу з корупцією та Конвенції Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) проти корупції, та приєднання до Стамбульського плану боротьби з корупцією.

Від імені України **Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією** (ETS 173) [1] укладена 27 січня 1999 р. в м. Страсбурзі та ратифікована Верховною Радою України згідно із Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 252-V «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» [2], який набув чинності 18 липня 2009 р. Сама ж Конвенція набула чинності для України 1 березня 2010 р. [3].

Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції [4] від імені України підписано 11 грудня 2003 р. Її ратифікація відбулася 18 жовтня 2006 р. згідно із Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 251-V «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» [5], який набув чинності 18 липня 2009 р. Конвенція набула чинності для України 1 січня 2010 р.

Визначальним етапом також стало підписання Україною на П'ятій щорічній зустрічі Антикорупційної мережі для країн із перехідною економікою, яка проходила 10 вересня 2003 р. у Стамбулі, **Плану дій з боротьби проти корупції для Азербайджану, Вірменії, Грузії, Російської Федерації, Таджикистану та України** [6] (загальновідомий як Стамбульський план).

Перший етап зазначеного Плану, який передбачав огляд правової та інституціональної систем боротьби з корупцією країн-учасниць у національних звітах і ухвалення рекомендацій щодо їх удосконалення, завершено ухваленням рекомендацій для цих країн, для України також.

Під час Першої моніторингової зустрічі щодо Стамбульського плану дій з боротьби проти корупції, яка проходила 19–21 січня 2004 р. в Парижі, 21 січня 2004 р. схвалено Узагальнені рекомендації для України, у тексті яких викладено загальні та 24 конкретні рекомендації [7].

Зокрема, конкретна рекомендація № 6 у р. II «Законодавство та криміналізація корупції» містила положення щодо необхідності криміналізації зловживання (торгівлі) впливом [8].

Після укладання Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, але ще до їх ратифікації парламентом, Україна розпочала підготовку до адаптації власної правової бази відповідно до вимог цих міжнародних документів (зокрема, і щодо криміналізації зловживання впливом). Вказаний процес затягнувся в часі і, по суті, триває по сьогоднішній день.

Так, Міністерством юстиції України на виконання пп. «е» п. 4 р. 1 Заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції, затверджених Указом Президента України «Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції» від 9 лютого 2004 р. № 175/2004 [9], розроблено проєкт закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення».

11 вересня 2006 р. Президент України В.А. Ющенко своїм указом затвердив Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» [10].

Цього ж дня, на виконання цієї концепції, розроблений Міністерством юстиції України проєкт закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [11] подано Президентом до Верховної Ради України в загальному пакеті із шести антикорупційних законопроектів (інші п'ять – «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» [12], «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» [13], «Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» [14], «Про

засади запобігання та протидії корупції» [15] та «Про відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення» [16]) і визначено як невідкладний.

Проєктом закону № 212 від 11 вересня 2006 р. пропонувалося внести зміни до Кримінального кодексу (далі – КК), Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України та Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), у частині встановлення кримінальної й адміністративної відповідальності за вчинення корупційних діянь і діянь, пов'язаних із корупцією, а також визначення порядку притягнення до цих видів відповідальності. Саме цим проєктом уперше запропоновано доповнити КК України новою ст. 369¹ «Торгівля впливом».

Відповідно до ч. 1 проєкту статті, передбачалося, що надання будь-яких неправомірних благ (переваг, пільг, послуг) особі, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за такі блага вплинути на ухвалення рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, карається штрафом від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років.

У ч. 2 зазначено, що отримання будь-яких неправомірних благ (переваг, пільг, послуг) за вплив на ухвалення рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, а також пропозиція здійснити вплив за надання таких благ караються штрафом від семисот п'ятдесяти до однієї тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

Відповідно до ч. 3 статті, передбачалося, що отримання неправомірних благ (переваг, пільг, послуг) за вплив на ухвалення рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, поєднане з вимаганням таких благ карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років із конфіскацією майна.

Згідно із приміткою до проєкту статті, особами, уповноваженими на виконання функцій держави, визначалися особи, визначені в п. п. 1 і 2 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції».

Про недостатню якість поданого проєкту закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» свідчить хоча б той факт, що в пояснювальній записці [17] до нього вказано, що внесення змін, запропонованих проєктом, зумовлено необхідністю забезпечення реалізації положень проєкту закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», внесеного на розгляд Верховної Ради України 14 липня 2004 р. [18]. Водночас вказаний проєкт закону було відкликано 8 лютого 2005 р. [19] і, як вказано вище, проєкт закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» подано одночасно з новим проєктом закону «Про засади запобігання та протидії корупції» від 2006 р.

Головне науково-експертне управління Верховної Ради України у висновку від 2 жовтня 2006 р. зазначило стосовно проєкту ст. 369–1 таке: «У ч. 1 ст. 369–1 слово «надання» треба замінити словами «обіцянка, пропозиція або надання» або ж робити застереження до Конвенції (із цього приводу див. ст. 18 Конвенції ООН проти корупції і ст. 12 Кримінальної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією).

Замість слів «неправомірних благ (переваг, пільг, послуг)» у цій статті краще вжити вираз «благ майнового характеру (грошей, майна, цінних паперів, пільг, послуг, переваг)», інакше виявиться, що одержання зазначеними у статті особами невинуватих пільг чи безкоштовних послуг вважається торгівлею впливом, а одержання майна чи грошей – ні» [20].

Комітет з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією у своєму поданні від 17 жовтня

2006 р. [21], посилаючись на недоліки проекту та «висновки Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України щодо суттєвих зауважень і пропозицій на проект», запропонував Верховній Раді України за наслідками розгляду законопроекту в першому читанні повернути його Президенту на доопрацювання. Однак під час засідання парламенту, яке відбулося 18 жовтня 2006 р., проект закону № 212 від 11 вересня 2006 р. відправлено на повторне перше читання [22].

17 листопада 2006 р. вказаний Комітет звернувся до Верховної Ради України з поданням [23] про внесення на розгляд Верховної Ради України підготовленого Комітетом на повторне перше читання проекту закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (реєстр. № 2112 від 11 вересня 2006 р.) [24] і за наслідками його розгляду в першому читанні просив взяти законопроект за основу, доручивши Комітету доопрацювати його з урахуванням зауважень і пропозицій суб'єктів права законодавчої ініціативи та внести на розгляд Верховної Ради України у другому читанні.

Ініціаторами проекту закону вже було зазначено народних депутатів України – членів Комітету М.В. Джигу, В.М. Короля й інших, а не В.А. Ющенка. Проект отримав № 2212-д від 20 листопада 2006 р. [25].

У вказаному законопроекті також запропоновано доповнити КК України ст. 369¹ «Торгівля впливом», щоправда, у дещо зміненому варіанті (із частковим урахуванням зауважень Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України).

Так, ч. 1 статті пропонувалося викласти в такому вигляді: «Пропозиція, або надання неправомірних благ особі, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за такі блага вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави».

Ч. 2 статті викладалася в такому вигляді: «Отримання неправомірних благ за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, а так само пропозиція здійснити вплив за надання таких благ».

Ч. 3 викладено в такій формі: «Отримання неправомірних благ за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, поєднане з вимаганням таких благ».

Санкції частин та примітка до статті порівняно з первісним варіантом змін не зазнали.

Проект закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення Верховною Радою України прийнято за основу (у першому читанні) 12 грудня 2006 р. [26]. Надалі проект закону отримує інший номер та дату реєстрації – № 0875 від 23 листопада 2007 р. [27].

За наслідками розгляду 18 березня 2009 р. на Комітеті з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією підготовки до другого читання законопроект трансформується [28], зокрема змін зазнає і проект ст. 369¹. Так, стаття дістає назву «Зловживання впливом» замість «Торгівля впливом» (пропозиція народного депутата О.О. Буджерак), а поняття «неправомірні блага», згадане в диспозиції статті, замінено терміном «неправомірна вигода».

Зауважимо, що аргументів, які зумовили зміну назви статті і якими керувалися члени Комітету, автору відшукати не вдалося. На нашу думку, це зумовлено тим, що в офіційних українських перекладах Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Конвенції ООН проти корупції аналізований склад злочину вказується як «зловживання впливом».

Водночас в офіційному тексті англійською мовою назва ст. 12 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією зазначена як “Trading in influence” [29], в офіційному

тексті французькою мовою – “Trafic d’influence” [30], і лише в неофіційному тексті (який, однак, розміщений на вебсайті Ради Європи) російською мовою даний злочин вказаний як «Использование служебного положения в корыстных целях» [31].

Так само в офіційному тексті англійською мовою назва ст. 18 Конвенції ООН проти корупції вказана як “Trading in influence” [32], в офіційному тексті французькою мовою – “Trafic d’influence” [33], але в офіційному російському тексті – «Злоупотребление влиянием в корыстных целях» [34].

Цілковито погоджуємося з Н.О. Кочеровою, яка зазначає, що «ані російськомовний текст, ані офіційні переклади українською не можна вважати вдалим через вживання в обох англійських текстах конвенцій терміна “trading in influence”. При перекладі з англійської мови дієслово “trade” означає «торгувати» і в жодному зі значень не перекладається як «зловживати». Тому логічно та правильною була думка розробників проекту цього закону при перекладі текстів обох зазначених вище антикорупційних конвенцій та при криміналізації зазначеного діяння не відступати від буквального значення дієслова “trade”, надаючи назву таким діянням як «торгівля впливом». Крім того, термін «торгівля впливом» більш точно відповідає як змістовним характеристикам діянь, про які йдеться у ст. 18 Конвенції ООН проти корупції та ст. 12 Кримінальної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією, так і змістові запропонованої проектом норми (нині – ст. 369-2 КК України)» [35, с. 17–18].

Також варто зазначити, що в офіційному англійському тексті Узагальнених рекомендацій для України, ухвалених на Першій моніторинговій зустрічі щодо Стамбульського плану дій з боротьби проти корупції, розміщеному на сайті OECD (<https://www.oecd.org/corruption/acp/istanbulactionplan/>), рекомендація щодо криміналізації торгівлі впливом звучить як “criminalise trading in influence” [36]; у російськомовному тексті, розміщеному на цьому ж сайті, рекомендація звучить як «криміналізувати «торговлю влиянием»» [37].

Також Комітетом з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією на своєму засіданні 18 березня 2009 р. не підтримано поправку до законопроекту народного депутата С.Г. Міщенко, який запропонував виключити ст. 369¹ із тексту проекту закону. Так, депутат зазначив: «Пропоную цю статтю виключити. Сама назва є ненауковою. У запропонованій нормі йдеться про процес, завдяки якому особа, «уповноважена на виконання функцій держави», змінює своє рішення. Виникає питання: чи можна торгувати будь-яким процесом, а тим більше впливом? Як тлумачити поняття «вплив» у кримінальному праві, адже його зміст є вкрай невизначеним і оціночним. Яким чином можна встановити, що особа, яка отримала такі блага, справді «має вплив» на особу, уповноважену на виконання функцій держави, або той факт, що остання приймає рішення саме під впливом такої особи. Фундаментальним для кримінального права є постулат вільної волі».

Також стає незрозумілим співвідношення даної статті зі ст. 368 (одержання хабара) і 369 КК України (давання хабара) у випадках, коли блага будуть матеріальними» [38].

В обґрунтування відхилення даної поправки Комітетом наведено таке: «Доповнення КК цією статтею обумовлено вимогами, які містяться у ст. 18 Конвенції ООН проти корупції та ст. 12 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією. Крім того, таке застереження міститься у Рекомендаціях Групи держав Ради Європи проти корупції для України та моніторинговому звіті по Україні в рамках Стамбульського плану дій по боротьбі з корупцією».

Відповідно до ч. 1 ст. 368 КК, хабарем вважається одержання службовою особою в будь-якому вигляді хабара

за виконання чи невиконання в інтересах того, хто дає хабара, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища. Разом із цим для притягнення винуватих осіб за отримання неправомірних благ за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, а так само пропозиція здійснити вплив за надання таких благ такої умови не вимагається. Тобто суб'єкт цього злочину загальний» [38].

Головне юридичне управління Верховної Ради України у своїх зауваженнях від 15 квітня 2009 р. до проекту закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (реєстраційний № 0875) [39] мало чимало зауважень до запропонованого проекту ст. 369¹ КК України і зазначило, що вказаною статтею пропонується встановити по суті існуючу відповідальність посередників (загальний суб'єкт) між зацікавленими особами та службовими особами за одержання неправомірної вигоди під час вирішення питань (лобізм, кумівство, інша форма впливу тощо).

Також вказано на конкуренцію ст. 369¹ КК України із запропонованими до ухвалення ст. 212²¹ КУпАП «Одержання неправомірної вигоди» (*одержання особою неправомірної вигоди для себе чи іншої особи у розмірі, що не перевищує п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян*) та ст. 212²² КУпАП «Підкуп» (*пропозиція або надання особі неправомірної вигоди (безпосередньо для неї чи для іншої особи) у розмірі, що не перевищує п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, у тому числі за ціною, яка є істотно нижчою від фактичної (дійсної) вартості*) у частині відповідальності за отримання неправомірної вигоди.

Так, вищезазначеними статтями КУпАП пропонувалося встановити відповідальність за одержання, пропозицію або надання неправомірних вигод у розмірі, що не перевищує п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Ст. 369¹ КК України пропонувалося встановити відповідальність за пропозицію, надання або отримання неправомірної вигоди за вплив на ухвалення рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, незалежно від розміру. Відсутність чітких критеріїв розмежування відповідальності, на думку Головного юридичного управління, уможливила конкуренцію між зазначеними статтями, що могло створити складнощі під час їх застосування на практиці, наприклад, коли до певних категорій осіб без достатніх підстав могла бути застосована підвищена відповідальність, і навпаки.

11 червня 2009 р. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» ухвалено у другому читанні і загалом (№ 1508-VI) [40], а 13 липня 2009 р. повернуто з підписом від Президента.

Відповідно до р. II Закону, він набрав чинності із дня його опублікування і вводився в дію з 1 січня 2010 р. Однак Законом України № 1787-VI від 23 грудня 2009 р. «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції» [41] р. II Закону № 1508-VI викладено в новій редакції, відповідно до якої він вводився в дію одночасно з уведенням у дію законів України «Про засади запобігання та протидії корупції» [42] та «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» [43]. Такі закони введені в дію 1 січня 2011 р.

Однак ст. 369¹ «Зловживання впливом» КК України «проіснувала» всього чотири дні – з 1 по 4 січня 2011 р. 5 січня 2011 р. набув чинності Закон України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції» від 21 грудня 2010 р. № 2808-VI [44], яким Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 червня

2009 р. № 1508-VI було визнано таким, що втратив чинність.

Повторна спроба криміналізувати таку протиправну поведінку, як зловживання впливом, відбулася шляхом доповнення КК України ст. 369² «Зловживання впливом» відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI [45], який набув чинності 1 липня 2011 р.

Вказана стаття за змістом була тотожною ст. 369¹ КК України «Зловживання впливом», яка втратила чинність 5 січня 2011 р. Змін зазнала лише примітка до статті, що зумовлено ухваленням нового Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», – замість відсилання (під час визначення осіб, уповноважених на виконання функцій держави) до п. п. 1 та 2 ст. 2 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» примітка відсилає до п. п. 1–3 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції».

Надалі ст. 369² КК України періодично зазнавала змін. Так, до неї вносилися зміни відповідно до законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18 квітня 2013 р. № 221-VII [46] (набув чинності 18 травня 2013 р.) та «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 18 квітня 2013 р. № 222-VII [47] (набув чинності 15 грудня 2013 р.).

Законом від 18 квітня 2013 р. № 221-VII ст. 369² доповнено положеннями щодо можливості надання неправомірної вигоди не тільки особі, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за таку вигоду вплинути на ухвалення рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, а й можливості надання такої вигоди третій особі та відповідно одержання такої неправомірної вигоди не тільки особою, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за таку вигоду вплинути на ухвалення рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, а й третьою особою.

Законом від 18 квітня 2013 р. № 222-VII санкції всіх трьох частин ст. 369² доповнено положеннями про застосування спеціальної конфіскації.

Уже Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 13 травня 2014 р. № 1261-VII [48] (набув чинності 4. червня 2014 р.) чинність закону про кримінальну відповідальність України поширено на іноземців та осіб без громадянства, які, зокрема, вчинили за межами України злочин, передбачений ст. 369² КК (зміни до ст. 8 КК); ст. 369² КК викладено в новій редакції, згідно з якою, зокрема, кримінально карано визнано обіцянку надання неправомірної вигоди, а також обіцянку здійснити вплив за надання такої вигоди.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення інституту спеціальної конфіскації з метою усунення корупційних ризиків при її застосуванні» від 10 листопада 2015 р. № 770-VIII [49] (набув чинності 26 листопада 2015 р.) згадки про спеціальну конфіскацію виключено із санкцій ст. 369² КК України у зв'язку із зазначенням застосування спеціальної конфіскації за такий злочин у Загальній частині КК України – ст. 96¹ КК України «Спеціальна конфіскація».

Із часу вказаних законодавчих новацій єдині зміни, які пропонувалися законодавцем до ст. 369², були пов'язаними із втратою чинності із 26 квітня 2015 р. Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» [50] та, як

наслідок, створенням правової невизначеності з відсиленням примітки до ст. 369² КК України (яка вказує, що особами, уповноваженими на виконання функцій держави, є особи, визначені в п. п. 1–3 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції») до Закону, що втратив чинність.

Так, ще 11 серпня 2015 р. Кабінет Міністрів України вніс на розгляд Верховної Ради України проект закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції»» № 2494а від 11 серпня 2015 р. [51] (пропонувалося до осіб, уповноважених на виконання функцій держави, відносити осіб, визначених у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», та деякі інші категорії осіб). Однак вказаний законопроект відкликано урядом 4 квітня 2016 р.

Згодом, 11 вересня 2017 р. народним депутатом України А.А. Тетеруком до Верховної Ради України внесено проект закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції»» № 7104 [52]. Пропонувалося до осіб, уповноважених на виконання функцій держави, відносити осіб, визначених у ч. ч. 1, 2 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». Однак цей проект навіть не був винесений на розгляд парламенту в першому читанні.

12 березня 2019 р. народним депутатом України С.В. Соболевим до Верховної Ради України внесено проект закону України «Про внесення змін до Кримінального

та Кримінального процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне збагачення» № 10110-5. Особами, уповноваженими на виконання функцій держави, пропонується визначити осіб, визначених у п. п. 1–3 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про запобігання корупції» [53]. Даний проект також не розглядався навіть у першому читанні.

Вказане нашої думки, що зволікання із внесенням відповідної зміни до тексту примітки до ст. 369² КК України є свідомим і зумовлене досить високою ефективністю даної норми як антикорупційного засобу в діяльності правоохоронних органів.

Як показує практика судових та правоохоронних органів і дослідження науковців, чинна редакція статті «Зловживання впливом» далека від ідеалу, її застосування викликає чимало питань, які без втручання законодавця не можуть бути однозначно вирішені. Окрім згаданої проблеми з посиланням на закон, що не існує, та, як наслідок, із неоднозначністю визначення кола осіб, вплив на яких є кримінально караним, це і необхідність розширення такого кола шляхом включення до нього осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, і конкретизація форми впливу на таких осіб (реальний чи удаваний вплив), і необхідність збільшення санкцій за вчинені кримінальні правопорушення тощо.

Отже, процес удосконалення статті про зловживання впливом далекий від завершення і, на думку автора, буде продовжений.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27 січня 1999 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_101 (дата звернення: 19.09.2019).
2. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією : Закон України від 18 жовтня 2006 р. № 252–V. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/252-16> (дата звернення: 19.09.2019).
3. Щодо набрання чинності міжнародними договорами України : лист Міністерства закордонних справ України від 23 грудня 2009 р. № 72/14–612–3264. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/en/v3264321-09#o3> (дата звернення: 19.09.2019).
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 19.09.2019).
5. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції : Закон України від 18 жовтня 2006 р. № 251–V. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-16> (дата звернення: 19.09.2019).
6. План действий по борьбе с коррупцией от 21 января 2004 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_001-04 (дата звернення: 19.09.2019).
7. Гончарук Г.О. Реалізація заходів подолання та попередження корупції в органах державної влади. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_6678 (дата звернення: 19.09.2019).
8. Узагальнення рекомендацій. Україна. Стамбульський план дій з боротьби проти корупції. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_001-04 (дата звернення: 19.09.2019).
9. Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції : Указ Президента України від 9 лютого 2004 р. № 175/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175/2004> (дата звернення: 19.09.2019).
10. Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» : Указ Президента України від 11 вересня 2006 р. № 742/2006. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742/2006> (дата звернення: 19.09.2019).
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення : проект закону України від 11 вересня 2006 р. № 212. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=27929&pf35401=92805> (дата звернення: 19.09.2019).
12. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції : проект закону України від 11 вересня 2006 р. № 0039. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=27943&pf35401=92842> (дата звернення: 19.09.2019).
13. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією : проект закону України від 11 вересня 2006 р. № 0040. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=27939&pf35401=92839> (дата звернення: 19.09.2019).
14. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції у боротьбі з корупцією : проект закону України від 11 вересня 2006 р. № 0041. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=27941&pf35401=92840> (дата звернення: 19.09.2019).
15. Про засади запобігання та протидії корупції : проект закону України від 11 вересня 2006 р. № 2113. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=27931&pf35401=92806> (дата звернення: 19.09.2019).
16. Про відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення : проект закону України від 11 вересня 2006 р. № 2114. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=27932&pf35401=92813> (дата звернення: 19.09.2019).
17. Пояснювальна записка до проекту закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 вересня 2006 р. № 212 URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=27929&pf35401=92972> (дата звернення: 19.09.2019).
18. Про засади запобігання та протидії корупції : проект закону України від 14 липня 2004 р. № 5776 URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=18652&pf35401=55316> (дата звернення: 19.09.2019).
19. Картка проекту закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 14 липня 2004 р. № 5776. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=18652 (дата звернення: 19.09.2019).
20. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України від 2 жовтня 2006 р. на проект закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 вересня 2006 р. № 212. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=27929&pf35401=94139> (дата звернення: 19.09.2019).
21. Подання Комітету з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією від 17 жовтня 2006 р. про повернення на доопрацювання проекту закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 вересня 2006 р. № 2112. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=28249&pf35401=94833> (дата звернення: 19.09.2019).

22. Розгляд Верховною Радою України 18 жовтня 2006 проекту закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 вересня 2006 р. № 212. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_arh_sh?id_fakt=2090505&nom_s=2&n_skl=5 (дата звернення: 19.09.2019)
23. Подання Комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією від 17 листопада 2006 р. щодо прийняття у першому читанні проекту закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 вересня 2006 р. № 2112. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=30762&pf35401=111536> (дата звернення: 19.09.2019)
24. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення : проект закону України від 17 листопада 2006 р. (для повторного першого читання). URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=30762&pf35401=111539> (дата звернення: 19.09.2019).
25. Картка проекту закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 20 листопада 2006 р. № 2112-д. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=28736 (дата звернення: 19.09.2019).
26. Про прийняття за основу проекту закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : постановою Верховної Ради України від 12 грудня 2006 р. № 437-V. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-16> (дата звернення: 19.09.2019).
27. Картка проекту закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 23 листопада 2007 р. № 0875. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=30762 (дата звернення: 19.09.2019).
28. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення : проект закону України від 23 листопада 2007 р. № 0875. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=30762&pf35401=139664> (дата звернення: 19.09.2019).
29. Criminal Law Convention on Corruption. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007f3f5> (дата звернення: 19.09.2019).
30. Convention pénale sur la corruption. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007f3f8> (дата звернення: 19.09.2019).
31. Конвенція об уголовной ответственности за коррупцию. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007f58c> (дата звернення: 19.09.2019).
32. United Nations Convention against Corruption. URL: http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf (дата звернення: 19.09.2019).
33. Convention des Nations Unies contre la corruption. URL: http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50027_F.pdf (дата звернення: 19.09.2019).
34. Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции. URL: http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50028_R.pdf (дата звернення: 19.09.2019).
35. Кочерова Н.О. Зловживання впливом: соціальна обумовленість криміналізації та характеристика складу злочину : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2013. 214 с.
36. Regional Anti-Corruption Action Plan for Armenia, Azerbaijan, Georgia, the Kyrgyz Republic, the Russian Federation, Tajikistan and Ukraine. Ukraine. Summary of assessment and recommendations. Endorsed on 21 January 2004. URL: <https://www.oecd.org/countries/ukraine/37223884.pdf> (дата звернення: 19.09.2019).
37. План действий в рамках Региональной антикоррупционной инициативы с участием Армении, Азербайджана, Грузии, Киргизской Республики, Российской Федерации, Таджикистана и Украины. Украина. Обобщенная оценка и рекомендации. Приняты 21 января 2004 г. URL: <https://www.oecd.org/countries/ukraine/37227905.pdf> (дата звернення: 19.09.2019).
38. Порівняльна таблиця до проекту закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» (дата розгляду в Комітеті з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією – 16 березня 2009 р.). URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=30762&pf35401=139525> (дата звернення: 19.09.2019).
39. Зауваження Головного юридичного управління Верховної Ради України від 15 квітня 2009 р. до проекту закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 23 листопада 2007 р. № 0875. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=30762&pf35401=139540> (дата звернення: 19.09.2019).
40. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 11 червня 2009 р. № 1508-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1508-17/ed20090611> (дата звернення: 19.09.2019).
41. Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції : Закон України від 23 грудня 2009 р. № 1787-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1787-17/ed20091223> (дата звернення: 19.09.2019).
42. Про засади запобігання та протидії корупції : Закон України від 11 червня 2009 р. № 1506-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1506-17/ed20100330> (дата звернення: 19.09.2019).
43. Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень : Закон України від 11 червня 2009 р. № 1507-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1507-17/ed20100330> (дата звернення: 19.09.2019).
44. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції : Закон України від 21 грудня 2010 р. № 2808-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2808-17> (дата звернення: 19.09.2019).
45. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17/print1516740617032401> (дата звернення: 19.09.2019).
46. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією : Закон України від 18 квітня 2013 р. № 221-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-18/ed20130418> (дата звернення: 19.09.2019).
47. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України : Закон України від 18 квітня 2013 р. № 222-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-18#n39> (дата звернення: 19.09.2019).
48. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України : Закон України від 13 травня 2014 р. № 1261-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1261-18/ed20140513> (дата звернення: 19.09.2019).
49. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення інституту спеціальної конфіскації з метою усунення корупційних ризиків при її застосуванні : Закон України від 10 листопада 2015 р. № 770-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-19#n41> (дата звернення: 19.09.2019).
50. Про засади запобігання і протидії корупції : Закон України від 7 квітня 2011 р. № 3206-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17> (дата звернення: 19.09.2019).
51. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» : проект Закону України від 11 серпня 2015 р. № 2494а. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56255 (дата звернення: 19.09.2019).
52. Про внесення змін до Кримінального кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» : проект закону України від 11 вересня 2017 р. № 7104. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62527 (дата звернення: 19.09.2019).
53. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо відповідальності за незаконне збагачення : проект закону України від 12 березня 2019 р. № 10110-5. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=65656&pf35401=478770> (дата звернення: 19.09.2019).